

Др Момир Милојевић*

Нада Варничих Донжон, *Француски језик у праву*, Правни факултет, Београд 2011, 154.

Правни факултет Универзитета у Београду је објавио књигу професорке Наде Варничих Донжон која представља уџбеник за студенте права који су се определили за француски као страни језик који су дужни да полажу на првој години студија. У Уводној напомени се каже да је то првенствена намена књиге, али се додаје да је она упућена и „свим правницима који користе стручну литературу на француском језику као и онима који желе да обнове раније стечено знање језика струке“ (стр. 7). Имајући у виду садржину и начин представљања текстова, чини нам се да ће ова књига највише користити последњима, иако писац истиче да има у виду уџбеник који је подељен на девет целина из широке области државног и међународног права.

Писац полази од претпоставке да се студенти опредељују за страни језик који су највише учили у претходном школовању и да зато нису потребна никаква граматичка упутства. Та претпоставка може да буде оправдана ако се има на уму да је страни језик обавезан предмет и да зато не постоји потреба за више курсева према степену тежине као што је било у време када је страни језик био факултативан предмет, па се на Факултету могао учити од почетка. Тако је дошло не до класичног уџбеника из страног језика, већ до збирке одабраних текстова на том језику. Текстови су наведени углавном из француских уџбеника и служе као илустрација начина излагања материје на том језику. Са становишта језика то изгледа најлогичније и најсигурније. Употреба француског језика је олакшана тиме што је француско право у великој мери кодификовано и с изграђеном терминологијом, што олакшава налажење значења у нашем праву. То је важно зато што је прецизност предуслов за правилно разумевање, а тиме и за правилну примену права. Ако је тако, може се поставити питање зашто је највише текстова из француског

---

* Аутор је редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

права, ма колики био његов допринос општој правној култури. Студенти треба да науче француски правнички језик, за шта је довољно дати им одабране текстове не само устава и закона, већ и одлука Државног савета и говора најпознатијих правника. Томе би се могли додати акти најважнијих међународних организација и одлуке међународних судова. То је важно за студенте који учествују не само на такмишењима у говорништву већ и у познавању појединих грана права (арбитражног, привредног, хуманитарног и др.).

На француском језику има сјајних предавања (на пр. у Хашкој академији за међународно право¹) и чланака у часописима и зборницима не само Француза, јер је француски језик, до Другог светског рата, био највише употребљаван у дипломатији и у међународном општењу у најширем смислу. Французима може само да служи на част што су њихов језик неговали, ширили и употребљавали и многи који никада у Француској нису били. Сви су на разне начине доприносили награђни и усавршавању стручног језика, „израза и конструкција“. Данашњи француски језик је, попут многих других, загађен туђицама и зато је потребна велика пажња у погледу избора текстова. Вероватно је писац овог уџбеника то најбоље осетио. Имајући у виду данашње стање француског језика склони смо мишљењу да је писац веровао да ће најбоље учинити ако за уџбеник француског језика највише користи француско право (шест делова), па је и део посвећен међународном јавном праву преузет из француског уџбеника уместо (на пример) из Повеље Уједињених нација, Статута Међународног суда правде или Бечке конвенције о уговорном праву, ако се задржава тематски приступ.

Декларација о правима човека и грађанина од 26. августа 1789. године је очекивано на почасном месту (стр. 9–10), али би било логичније да је у делу посвећеном уставном праву, поготово што се у поднаслову (стр. 9) каже да је она „затим стављена у прочеље Устава од 1791. године“, а у белешци 1 да је служила као основ за тај устав. На први поглед то може да изгледа тако, али у стварности није. Устав од 3. септембра 1791. године има први део с насловом: „Основне одредбе које гарантује Устав“ у коме су препричане и нешто измењене одредбе Декларације. Зато се може рећи да је она основ устава у коме се помиње доношење „зборника грађанских закона заједничких за целу краљевину“.² Декларација о правима чо-

¹ A. Verdross, *Idées directrices de l'Organisation des Nations Unies*, „Recueil des Cours de l'Académie de droit international de La Haye“, 1953, t. 83, pp. 1 77; S. Bastid, *Les tribunaux administratifs internationaux et leur jurisprudence*, „Recueil des cours“, 1957, t. 92, pp. 303 517; C. A. Colliard, *Evolution et aspects actuels du régime juridique des fleuves internationaux*, „Recueil des cours“, 1968, t. 125, pp. 337 442; P. Weil, *Problèmes relatifs aux contrats passés entre un Etat et un particulier*, „Recueil des cours“, 1969, t. 128, pp. 95 240.

² M. A. Thiers, *Histoire de la Révolution française*, t. 4, quinzième édition, Paris 1851, pp. 356 357; L. Duguit et H. Monier, *Les Constitutions et les principales lois*

века и грађанина (1789) има посебно место не само у Француској уставности него и у свести политичког и јавног мњења више зато што је била први акт те врсте, а не зато што је најпотпунији у погледу садржине. Много су потпуније декларације у уставима из 1793. и 1795. године.³ Због историјског значаја Декларацију из 1789. године помињу у уводним одредбама устава из 1946. и 1958. године.

Француски устав од 4. октобра 1958. године је представљен одредбама о Уставном савету (стр. 13–14). Са становишта његове улоге су значајни само чланови 58–62, а чланови 56–57 представљају „статику“, па није важно да ли ће студенти знати да одговоре на питања бр. 1–2 која се односе на састав Савета. Било би корисније да је увршћен чл. 55 који говори о односу између устава и међународног уговора. Писцу уџбеника нису на то скренули пажњу наставници са „стручним језичким искуством“ којима захваљује за сугестије. Наравно да је значајан и чл. 16 који се односи на изузетан случај (ванредне прилике), али се придаје важност одредбама које треба да спрече злоупотребу председничког овлашћења.⁴ Међутим, није јасно зашто се од студената тражи да одговоре шта је тачно а шта није у набрајању функција председника републике (стр. 19) о чему се једва нешто може наслутити из текста (стр. 16–17). То још више важи за појам „ванредног овлашћења“ (стр. 19). Постоје само ванредно стање и ванредне прилике. Не треба збуњивати студенте.

Француска се с правом поноси административним (управним) правом, које има дужу традицију од уставног права и велики број сјајних писаца из те области. Зато није јасно зашто се писац уџбеника определио да из те широке области одабере елементе једностраног управног акта (стр. 21),⁵ или врсте управних спорова (стр. 25). Жан Риверо је најбољи француски стручњак за управно право и још бољи говорник, и могао се наћи део од општег значаја који би студентима остао у дужем памћењу.

Радно право, иако звучи скромно, заслужује далеко већу пажњу него што му је до сада поклањана. И у тој области има доста писаца који су писали на француском језику, а и одлука Сталног суда међународне правде. Колективни уговори као извори права заиста спадају међу најважнија питања радног права и социјалне заштите и није довољно да се само укаже на њихово разликовање од колективних споразума. Седам питања која се постављају студентима (стр.

politiques en France depuis 1789, troisième édition, Paris 1915, pp. 4–5. Диги и Моние стављају Декларацију изнад Устава од 1791. Исто, стр. 1–3.

³ М. А. Thiers, *op. cit.*, 389–392, 415–417; L. Duguit et H. Monier, *op. cit.*, pp. 66–69, 78–80.

⁴ Због овлашћења председника Републике, Уставног савета и Народне скупштине, није јасан наслов на стр. 16.

⁵ Највећи број тих аката су једностранни.

30) то потврђује. Међутим, други текст о „моралном узнемиравању на раду“ (стр. 31), може да личи на савремено помодарство које се стишава, а односи се на дискриминацију у говору колега. У том тексту наилазимо на појмове „присталице менаџмента“. То је потврда изнете тврдње о кварењу француског језика, без обзира на то ко их је увео и недовољне поузданости модерне француске литературе. Од студената се тражи да објасне разлику између дискриминације и оговарања, а у речнику (како на стр. 32, тако и на крају књиге) нема француске речи за узнемиравање. Ваљда се претпоставља да студенти знају. Много је значајнији текст о дискриминацији заснованој на годинама старости, која може да буде непосредна и посредна (стр. 33), иако се не каже да ли је реч о дискриминацији у корист (само се наговештавају случајеви) или на штету запосленог (што се посредно може закључити из казних одредаба због отпуштања с посла). Ово питање је важно, јер међународни акти не забрањују дискриминацију због година старости.

Највећа пажња је оправдано поклоњена грађанском праву, коме је посвећено седам текстова. Писац уџбеника каже да је то учињено „с обзиром на обимност материје коју ова област обухвата и на значај који *француско (подвукао М. М.)* грађанско право има за развој грађанског права уопште“ (стр. 7). Потпуно се слажемо с том оценом, уз напомену да наши студенти не уче француско, већ српско грађанско право, које такође има можда највећу примену у свакодневном животу људи. Несумњиво је да у грађанском праву средишњо место има право својине, које је Жан Карбоније дефинисао као право коришћења и располагања ствари на најпотпунији начин (стр. 37), с објашњењима сваке употребљене речи (стр. 37–39). Исто је поступљено и у погледу ограничења права својине (стр. 39–40). У складу с тим, студентима је постављено више питања, али није јасно зашто се тражи да објасне појмове закона и уредбе, што припада уставном праву. Затим следе текстови о плодоуживању и службено-стима (стр. 44–49). Остала четири текста су из облигационог права, које представља динамику права.

Правну динамику представља и пословно право које је свуда, па и у Србији, изведено из грађанског права, најпре као трговачко, а затим као привредно право. Нажалост, посвећена су му само два текста: један делимично одговарајући (о друштву с ограниченом одговорношћу) и један неодговарајући (о клаузули највећег повлашћења), који припада међународном праву што потврђује текст преузет из уџбеника из међународног јавног права (стр. 69). Томе је придодато интернетско право (стр. 70–74), које припада праву интелектуалне својине. Ваљда по инерцији или класичном схватању система права, после пословног права се наводи међународно приватно право, које има значај у решавању међународних привредних споро-

ва, али и ван пословног права у грађанскоправним односима са страним елементом. Нажалост, и овој важној области су посвећена само два текста (стр. 77–84). Први текст представља велико освежење и заслужује најсрдачнију честитку за избор. Реч је о Конвенцији о једнообразном закону о облику међународног тестаментa (1973).⁶ Освежење је што после текстова писаца из позитивног права читалац наилази на међународни уговор који је значајан због разрађених обавеза држава (чл. 1) и детаљно уређеног предмета уговора. Писац уџбеника је то добро осетио и поставио питање шта државе морају да учине у року од шест месеци по ступању Конвенције на снагу (питање под ред. бр. 3 на стр. 81). Познавање овог текста је посебно важно за оне који буду учествовали у решавању спорова из наследног права пред међународним судовима (иако је изостављен Прилог са правилима о међународном тестаменту) не само на такмичењима студената, него и у пракси пред правим судовима. Они који проучавају питање примене међународног права у унутрашњем праву имају прилику да провере како су одредбе ове Конвенције представљене у нашим законима о наслеђивању донетим после 1977. године. Зато је велика штета што текст Конвенције на француском језику није пренет из југословенског *Службеног листа*. У овој групи је и текст о удаљавању с државне територије, очигледно одломак судећи по непотпуном наслову (стр. 83). Вероватно зато што спада у област права странаца, која је дуго сматрана за део приватног права. Међутим, права на улазак у државу и боравак на њеној територији нису приватна, већ јавна права и зато је овом питању место у јавном праву.

Међународно јавно право је „заступљено“ са свега три текста, иако има све већи значај у животу држава и народа. Већ први текст је с неодговарајућим насловом: „Међународни поступак“ (стр. 103). Опет је то исечак из ширег текста, који можда има такав поднаслов. Реч је о поступку за закључивање међународних уговора, што се каже у последњој реченици првог става (стр. 103). Све је речено кратко и јасно. Наведени наслов је указивао на поступак за решавање спорова, о чему се говори у другом тексту („Арбитражни поступак“, стр. 108). Ако је ишта могло да прође без француских писаца, то је у овој области, иако је и међу Французима било добрих писаца из области међународног права. Освежење овде представља Свеопшта декларација о људским правима (1948), али је штета што овај несумњиво најпопуларнији међународни документ није дат у целини већ у изводима, иако није дугачак. У изводима је требало дати, на пример, делове из Повеље Уједињених нација (увод и чланове 1–4, 33, 39–42, 55–56, 92–94, 102–103) и Статута Међународног суда

⁶ Ратификовала га је Југославија 3. јуна 1977. године, а текст на француском језику је објављен у *Службеном листу СФРЈ*, Међународни уговори и други спорови зуми 3/1977, 258–264.

правде (чланове 2, 19, 38, 59–60, 65), а да се не помињу најважније одредбе међународних пактова о људским правима.

У данашњем сложеном друштву је оправдано посвећена пажња регионалној сарадњи држава, у којој је сада Европска унија у првом плану (стр. 115–130). Међутим, њен правни поредак, који није добар као што се представља, је још лошије представљен у овој књизи. Грешке почињу од наслова („Лисабонски уговор: Институционалне промене“, стр. 115) у коме су оба појма непотпуна. Иако се обично говори о Лисабонском уговору, то није исправно. Не постоји један уговор, већ два уговора који представљају измене два раније закључена уговора: Уговор о Европској унији (измена и допуна уговора из Мастрихта, 1992) и Уговор о функционисању Европске уније (измене и допуне Римског Уговора о оснивању Европске економске заједнице, 1957). Одредбе о органима су у првом уговору (чл. 13–19, 36). Студентима треба препоручивати изворне документе у највећој могућој мери, а избегавати разне популарне водиче и коментаре. У датом тексту се не види какве су промене извршене на које указује други део наслова. У тој светлости је потпуно депласиран текст о „комунитарном правном поретку“ (стр. 119–121), о коме је писано и код нас у време постојања *заједница*, када су интелектуално лењи „стручњаци“ кварили наш језик, не налазећи придев који би означавао припадност заједници. Зато се више не може говорити ни о систему правне заштите „Европске заједнице“ (стр. 123–125) који је задржан у Уговору о функционисању Европске уније с другачијим означавањем одредаба. У складу с важећим правом је само текст о Европи слободе, безбедности и правде (стр. 129–130). Међутим, ако се има у виду да је реч о шенгенском систему, нашим студентима је добро познато како им је тај систем онемогућавао или отежавао улазак у државе, под лажним изговорима борбе против криминала, чему је посвећена иначе корисна сарадња у области правосуђа. Када се расправља о Европи, боље је говорити о европском праву које се ствара у оквиру других, по броју чланова далеко ширих европских организација. Довољно је поменути Европску конвенцију о људским правима (1950) која већ скоро једну деценију омогућава грађанима Србије да се обраћају Европском суду за људска права у Стразбуру, када сматрају да је повређено неко право које им признаје Конвенција.

Студентима и свима који се користе француским језиком биће веома користан речник на крају књиге (стр. 133–154), као и после сваког одељка. Међутим, у њему недостају неке речи из наслова и поднаслова, које су неопходне чак и ако се претпостави да су студентима познате. Наслови морају да одговарају садржини текста, што не мора бити случај када се користе одломци ширих текстова. Исто

тако, текстови морају садржати кључне речи чије се идентификовање тражи, а за речи само значење које оне имају у тексту. Навођење више значења (иначе неопходно нарочито у енциклопедијским речницима) може понекога да збуни и наведе на погрешан избор.⁷ Ако је то у општем речнику на крају књиге могуће, мора се избећи у појединим текстовима у којима једна реч има само једно значење, било да је реч о правним прописима или о стручној правној литератури на француском језику. Отуда је ова књига више од уџбеника за студенте права и француског језика у праву, плод великог напора, вредан похвала и поред примедби које се могу учинити. А то може само добрим књигама као што је ова. Добра зато што је корисна и тешка, јер захтева велико предзнање, као уосталом универзитетске студије и научни рад сваке врсте.

---

⁷ На пример, ропство уместо службености, расправа уместо уговора, при нудна наплата или стрељање уместо извршења, особина или посед (државина) уместо својина, итд.